

SÖRMLANDSLÅTEN

Medlemstidning för Södermanlands Spelmansförbund Nr 3 2005

Sörmlandsläten

3/2005

Medlemstidning för

Södermanlands

Spelmansförbund

c/o Annelie Sandell

Tegvägen 46, 175 53 Järfälla

postgiro 12 24 74-0

org.nr :818500-9233

Ansvarig utgivare Torsten Gau

Redaktör Ingemar Skoglund

Tel 08-550 97320

Johansvägen 16

151 39 Södertälje

e-post:

ingemar.skoglund@telia.com

Styrelseledamöter:

Ordförande: Torsten Gau

016-42 00 70

Vice ordf. Christina Frohm

08-85 26 69

Kassör: Annelie Sandell

08-580 34718

Sekreterare: Birgitta Stenberg

08-550 415 53

Ledamöter:

Gunnar Nordlinder

08-89 91 80

Bernt Olsson

0157-206 36

Leif Wallin

016-212 90

Ersättare:

Lars Garén

0158-267 54

Lena Odén

Christer Odén

0152-70367

Försäkringar/medl.register:

Lennart Nordin

0155-26 64 11

Stugfogde:

Erik Andersson

0157-60705

Omslagsbild: 4 riksspelmän på Vingåkersstämman- Björn Ranung, John Erik Hammarberg,
Gunnar Nordlinder, Bo Gabrielsson
foto Ingemar Skoglund

Innehåll

- Sid. 1 **Ordföranden har ordet**
- 2 **Zornmärkesuppspelningarna i Kalmar**
Anita Hedlund
- 3 **Berättelsen om hur ett besök förändrade en
ung man liv**
Henry Sjöberg
- 8 **Låtlägret 2005**
Leif Johansson
- 10 **Spel Arvid dokumenterad**
Lars Eriksson
- 12 **Zornmärket och syndaskrynklet**
Arne Blomberg

Omslag sid 3 : Yngve Anderssonträffen 15/10
Henry Sjöbergs bok släpps 29/10

Södermanlands Spelmansförbund 80 år

Jubileumskonsert den 19 oktober kl 19.00

Blå Hallen, Sörmlands Musik & Teater
Kyrkogatan 3, Eskilstuna

OBS! Radioinspelning, Sörmlands Radio
Välkomna!

Vill ni veta mer om vad som händer i Spelmansförbundet så titta på vår
hemsida! Adress? Sök på: **Södermanlands Spelmansförbund**
Glöm inte att meddela Leif Wallin om era träffar och stämmor!

Ordföranden har ordet

En sommar går rasande fort. Man planerar och står i långt i förväg, resor och andra aktiviteter bokas in och så är allt över på nolltid!

Det blev ingen skillnad för oss som jobbat med vår jubileumssommar. De 80 åren skulle firas med en massa spelmansstämmor och andra aktiviteter. Allt gick – som jag tyckte – med en rasande fart och nu sitter man här och summerar.

Vingåkerstämman den 12 juni var en ny och mycket trevlig stämma. Publik och många spelmän hade mött upp på en härlig sommarsöndag. Bör upprepas kommande år.

Arboga Möte söndagen efter, blev en klar framgång. Massor av spelmän från Närke, Västmanland och Sörmland hade mött upp.. ca 175 stycken. Vi var 150 på allspelet – imponerande!

Festivalkommitten och Kommunen var glada och nöjda och vill ha en fortsättning kommande år. Kyrkokonserten efter stämman i Trefaldighetskyrkan fylldes till sista plats. Tack alla som ställde upp!

Julitastämman blev precis som vanligt – regn på förmiddagen, solen bröt fram lagom till dansen kring majstången. Många spelmän hade mött upp och dagen slutade med en fin kyrkokonsert.

Tisdagen den 9 augusti vi inbjudna till sockenstugan vid Fogdö kyrka för en presentation av den nyutgivna notboken "Eriksson". Stort intresse! Spelmansstämman på på lördagen blev lyckad liksom spelmansstämman på Nyköpingshus på söndagen.

Hösten gör sig påmind. Vi i styrelsen fortsätter att jobba för er. Har ni förslag och idéer om aktiviteter så hör av er - vi tar emot dom med glädje.

Jag tror vi ses på många träffar och kurser i höst, så spela mycket och länge. Jag kommer gärna och hälsar på när ni har övningskvällar. Ring bara!

Torsten

Zornmärkesuppspelningar i Kalmar

Vid årets Zornmärkesuppspelningar på Kalmar Teater spelade 90 spelmän upp inför juryn. Förhoppningarna om att erövra någon utmärkelse infriades för 50 spelmän.

Guldmärket, som man inte kan spela upp för - mottagaren utses av juryn - tilldelades Tony Wrethling från Sandviken. Juryns motivering löd: "för mäterligt och traditionsmedvetet spel av låtar från Gästrikland". Tony gästspelade nyligen i sörmländska Gustaf Wetterstugan, på kursen där spelmän kunde pröva sina krafter inför en jury. Han ingick i juryn och spelade till dans på kvällen.

En enda sörmlänning lämnade uppspelningarna med märke på bringan. Birger Mejer från Gnesta - 80 år och därmed äldste uppspelande - tilldelades Zornmärket i silver och har därmed rätt att titulera sig riksspelman. På diplomaten står det: "För dansant spel av sörmlandslåtar på munspel".

Sammanlagt tio nya riksspelmän korades och flertalet av dem tog personligen emot sina utmärkelser på lördagens riksspelmannsstämman. Därmed fick också publiken tillfälle att höra dem spela varsin låt, något som alltid är lika spännande.

Riksspelmannsstämman inleddes med trallande av Anders Larsson från Strängnäs och Ulrika Gunnarsson från Småland. Att dessa elittrallare fick inleda stämman föranleddes troligen av den diskussion som fördes före och under årets uppspelningar angående möjligheten att sjunga upp för Zornmärket, vilken inte finns idag. I en artikel om Anders Larsson i Sörmlandslåten för ett antal år sedan var rubriken "Jag vill sjunga som de bästa spelmännen spelar ...". Frågan är om det inte är just det han gör numera. Han gjorde ett kort oannonserat gästspel på Hyttlöts dansbana i sommar och trallade en stund till dans, just så spännande och inspirerande att dansa till, som till de bästa av dansspelmän. Nåt för Zorn-juryn att sätta tänderna i? Fast frågan är inte utan komplikationer.

Hur många sörmlänningar spelade överhuvudtaget upp inför juryn? Ja det är som alltid Zornmärkesnämndens välbevarade hemlighet.

Nästa tillfälle att försöka knipa någon utmärkelse hos Zorn-juryn är i alla fall 2006 i Mora.

Årets arrangörer hade valt att inrama uppspelningarna med en rad evenemang, spel- och danstillfällen under veckan. Det var fullsatt till sista stol på Kalmar Teater vid fredagskvällens småländska riksspelmannskonsert. Den visade upp nästan alla nu levande småländska riksspelmän, i en fyndigt utformad kavalkad över forntida folkmusikprofiler i Småland. Fest för öra och öga!

Anita Hedlund

Birger Mejer vid uppspelningarna

foto: Anita Hedlund

Berättelsen om huru ett besök förändrade en ung mans liv eller Det började i Gryt

av Henry Sjöberg

I januari 1965 fyllde Bernt Olsson i Malmköping 60 år och uppvaktades då med en vänbok, Bernts Bok. I medverkade, som titeln antyder, vänner och bekanta från skilda kretsar: språkvetare, spelmän och andra.

Bland dem som fick frågan om han ville skriva någonting var förstas Henry Sjöberg. Jovisst, det ville han! och tiden gick. Och gick. Åtminstone kändes det så för den nervösa redaktören..

Så en dag ringde Henry och meddelade att han var klar. Jag andades ut och undrade vad han skrivit om.

- Jag har skrivit om mej!

Och så anlände den här artikeln, som verkligen var Henrys memoarer i kortform, men därmed också skildrade hur synen på folklig dans har förändrats under de senaste decennierna.

Tio år har gått, Bernt har fyllt 70 och Henry är inte längre ibland oss. Men jag tycker att den här texten borde få en lite större läsekrets. Henrys hustru Iréne har vänligen medgivit att den får tryckas om i Sörmlandslåten

Kerstin Pettersson

Det här är berättelsen om hur några danser tecknades upp och varför.

I första hand gäller det den sörmländska slängpolskan. Redan när jag började dansa folkdans som 14-åring i Södertälje var jag fundersam över vad man dansade och varför man dansade just denna repertoar. Under de där åren var det inte mycket att göra någonting åt, man dansade det man blev tillsagd och därmed jämt. Men jag minns att jag tog upp till diskussion det här problemet på den första kursen jag var med på. Det var 1946 och platsen var Nyköping. Det var en kurs för SGU:s folkdanslag i Sverige och ledare var Arne Fredriksson. Någon respons fick jag inte utan alla var oförstående.

1947 kom det ut en bok som jag köpte och ägnade mycken tid åt. Det var Tobias Norlinds "Dansens historia". Jag blev mer konfunderad och minns att jag tog upp ämnet 1948 på kurs i Sundbyholm. Den här gången var den arrangerad av Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur och ledare var Anders Andersson. Inte heller den här gången fick jag något gehör för mina idéer.

Förändringen för mig skedde i samband med att jag hade gjort min militärtjänst och kom tillbaka till Södertälje. Där blev jag ganska omgående tillfrågad om jag ville bli

dansledare vilket jag såg som en stor ära och omedelbart tackade ja till.

Ungefär samtidigt blev jag dansledare för Godtemplarlagen i Södermanland. Det var ingen svårare uppgift utan bestod mest i att hjälpa lagen med speciella danser ur Gröna Boken. I samband med ett sådant besök blev jag uppringd av en reporter som hade träffat några äldre människor i Gryts socken som han intervjuat med anledning av att de bodde ensamma inne i skogen. De hade under intervjun berättat en del om dans och eftersom han inte visste vad det gällde så ringde man mig och frågade om jag var intresserad. Jag åkte dit och insåg ganska snabbt att jag inte förstod vad de talade om. Jag ser i mina anteckningar att jag trodde att de lurade mig. De pratade och visade polska men jag ansåg att de dansade i tvåtakt. Det här var början till en ganska lång odysse som egentligen inte har slutat än.

Det här ska inte bli någon historiebeteckning utan fastmer några inblickar i en förgången värld. Jag fortsatte alltså med visiter hos gamlingar så ofta jag hade tillfälle. Jag fick så småningom ihop en del anteckningar. Någon bandspelare ägde jag inte. Det var inte vanligt på den tiden, så jag antecknade efter bästa förmåga och vanligen kommenterade jag

vad jag hade varit med om när jag kom hem. Men – och det är kanske den viktigaste delen i alltihop – jag hade ingen tanke på att använda det material jag funnit. Jag gjorde det helt för min egen skull under påverkan av det som Tobias Norlind skrivit.

Jag var nog ganska kluven under de här åren. Dels upptäckte jag att dans kunde vara så mycket och oftast helt annorlunda än det jag var uppfostrad till, dels var jag ledare för ett folkdanslag som dansade uppvisning och åkte på resor där det förutsattes att man skulle dansa ur Gröna Boken.

Det var under de här åren vanligt att man inom Godtemplarorden hade påskkurser för ledare och på dessa kurser genomgicks ”Gröna-Boken-danser” hela helgen. Mitt val blev att introducera andra danser för mitt folkdanslag. Det blev skotska danser, amerikanska danser och det som på den tiden kallades högreståndsdanser.

Vi gjorde också så att vi presenterade danser på ett annorlunda sätt. Bland annat ”En afton vid lägerbålet” där vi sjöng amerikanska folksånger och dansade square dance. Vi uppförde också ett spel om Gustav III där bland annat en grupp skottar var på besök och dansade sina danser. 1958 gjorde vi ett spel på scen betitlat ”Från midsommar till tjugondagknut”. Vi genomförde spelet tillsammans med det nybildade Södertälje Spelmanslag och det blev mycket uppskattat.

Det blev så uppskattat att vi till 1962 gjorde ett program med enbart danser från Södermanland., även denna gång tillsammans med Södertälje Spelmanslag. Det var förresten första gången jag fick kontakt med Arne Blomberg. Det var också första gången som

några danser av upptecknat visades upp. Jag tror att de flesta var lite förundrade över om detta verkligen var svensk folkdans men publiken uppskattade det hela. 1964 framförde vi ett nytt sörmlandsprogram i Kungsträdgården. Från det tillfället minns jag bäst Christina Frohms framträdande. Hon klev oannonserat fram till mikrofonen och sjöng den idag välbekanta ”Vingåker’n dansar med sin lilla vän”. Jag minns att bland publiken fanns Evert Taube med fru Astri och han var helt begeistrad.

Samarbetet med Arne Blomberg förändrade så småningom min syn på mitt material. 1965 anordnade vi en kurs på Sundbyholms slott. Kursen var upplagd som ett försök att dansa dansens historia. Här dansade vi allt från balladdans till foxtrot och cha-cha-cha. Det blev en fantastisk upplevelse och det kom att betyda mycket för såväl mig som för hela folkdansrörelsen. Med på kursen var Folke Kennryd som vid den här tiden var dansledare inom både Godtemplarorden och Ungdomsringen och han bad om tillstånd att få använda materialet inom Ungdomsringen. Naturligtvis fick han det men då inträffade det märkliga att Ungdomsringen gärna accepterade kursprogrammet men inte kunde tänka sig att ta med den moderna dansen.

Det här var en lång inledning men jag tror att den är ganska viktig för att förstå den serie av händelser som ledde fram till att man idag med glädje dansar sörmländska danser runt om i Sverige. Men det är också ganska klart att detta inte har skett utan sådana vänner som Arne Blomberg, Christina Frohm, Håkan Andersson och Ingvar Andersson.

Nu startade en intensiv kursverksamhet. Först samlade vi ihop en grupp vänner som fick tillgång till mitt material och sedan tränade vi in olika varianter på slängpolska. Det här arbetet varade ett helt år. Med var Gun Jonsson och Tonny Jonsson, Bert Persson och Eva Liljedahl, Gunvor Gustafsson och Leif Gustafsson, Marianne Strandberg och Erik Strandberg, Iréne Sjöberg och jag själv. Bland spelmännen var det framför allt Arne Blomberg, som var med oss de flesta gångerna, oftast tillsammans med sin hustru Carin.

Men även Christina Frohm, Håkan Andersson och Bengt Löfberg besökte oss och kom med synpunkter. Sedan arrangerade vi kurser på Solbacka där det här materialet presenterades.. Kurserna omfattade två helger. Till att börja med var en del fundersamma över hur man skulle kunna hålla på med en enda dans i fyra dagar men efter den sista dagen var de flesta eniga om att vi egentligen skulle behöva ytterligare en helg. Styrkan med de här kurserna var att Södermanlands Spelmansförbund var initiativtagare, vilket medförde att det var nästan lika många spelmän som dansare.

I samband med detta kanske bör nämnas några ord varför jag valt att inte lämna en exakt beskrivning av dansen. Efter att ha dansat aktivt ett helt liv har jag funnit att den bästa dansen har funnits utanför föreningarna. Där kan ett individuellt dansande få utvecklas och dansen blir fri. Inom organisationerna blir dansen mer låst och det får till följd att en hel del av dansglädjen försvinner.

Kursverksamheten och bristen på exakta beskrivningar har medfört att de mest fantastiska varianter har kommit fram men trots allt tycker jag att det är bättre än att alla dansar exakt lika. Detta har också till följd att de sörmländska polskorna aldrig kan användas om man vill dansa upp för polskemärket, men det anser jag att man kan stå ut med.

Jag fick naturligtvis en hel del andra danser vid mina uppteckningsresor. Det var andra typer av polskor, många gammeldansvarianter samt en hel del gruppdanser, framförallt engelskor. När det gäller gruppdanserna har jag faktiskt gjort en hel del beskrivningar men inte på alla.

En dans som jag alltid haft ett gott öga till är den som vi vanligen i Sörmland kallar för "gubbstöt". Med ett fint ord heter den hambopolkett. Spelmännen kallar den polka eller polska. Det är mig veterligt den enda av

de gamla danserna som fortfarande dansas i levande tradition.

Det underliga med den här dansen är att de flesta tydligen anser att den är så enkel att man inte behöver träna den, men det är nog tvärtom. Ingvar Andersson och jag har haft en mängd kurser tillsammans under åren. Vid något tillfälle, jag har glömt exakt när, var vi rörande eniga om att folkdansare inte kunde dansa gubbstöt. Vi beslöt att i fortsättningen på samtliga kurser ta upp och träna dansen. Det har vi gjort. Om det har gjort någon nytta eller inte vet jag inte men vi har försökt att efter bästa förmåga förmedla de varianter som funnits och finns i Södermanland.

Problemet med hambopolketten upptäckte jag först efter ganska många år. Jag hade funnit framförallt två varianter i Södermanland. Skillnaden mellan dem var vändningstekniken. I den ena vänder man med polkavändning, i den andra med valsvändning. Ursprunget till vår dans är med all säkerhet den tyska dansen "Tyrolienne" som i de tyska dansböckerna beskrivs som en polska i tretakt. Var kom då valsvändningen ifrån? Efter mycket funderande och ytterligare diskussioner kom vi fram till att den fanns en snarlik dans vid sekelskiftet, nämligen springvalsen. I många av Sveriges landskap dansar man antingen springvals eller hambopolkett men i Södermanland dansar man tydligen båda formerna men till samma musik, alltså inte valsmusik.

Men det finns en annan sida som också bör berättas om. Jag skrev tidigare att Tobias Norling gav mig en "kick" när det gällde dansrepertoaren. Men efter ett besök på Kungliga Biblioteket i Stockholm upptäckte jag att det fanns åtskilligt att läsa. Jag började bli troögen gärist på de flesta institutionerna. Även här fanns det vissa människor som speciellt påverkade mig. På den tiden fanns det en särskild avdelning inom Nordiska museet som kallades Etnologiska Undersökningen. Jag vet inte hur jag kom på det men där träffade jag Folkminnessamlingens föreståndare Carl-Herman Tillhagen som just hade presenterat ett verk om den svenska leken och dansen tillsammans med Nils Dencker. Carl-Herman var en fantastiskt inspirerande människa som med glädje delade med sig av sina kunskaper och som med stor glädje satte mig in i Nordiska museets verksamhet med uppteckningar av folklig kultur. Det här ledde

fram till att jag ansåg att det var av stor vikt att få kontakt med Nils Dencker.

Jag ringde upp honom. Vid det här laget hade han pensionerats från Åsa Folkhögskola där han varit verksam i många år. Nils Dencker var mycket avvisande och ansåg att detta verkligen inte var någonting för amatörer men efter en stunds samtal gick han med på att träffa mig. Jag åkte upp och det visade sig ganska snart att det var en man som visste det mesta om dans och sånglek. Dessutom hade han en fantastisk förmåga att redogöra för sitt material. Jag blev helt fascinerad och har sedan dess haft den bestämda uppfattningen att detta var en man som fått alldeles för lite uppmärksamhet. Jag minns att det var Nils Dencker som uppmanade mig att studera Gustaf Ericssons material. En hel del av materialet fanns på Landsmålsarkivet i Uppsala och han visade mig en del av detta men gav mig också noggranna upplysningar var jag skulle finna resten. Jag fick dessutom med mig en litteraturlista över litteratur som jag lämpligen borde läsa. Jag är inte riktigt säker om detta var 1961 eller 1962. Det enda jag vet är att när jag ville få förnyad kontakt med honom så hade han avlidit. Detta var 1963.

Det är svårt att minnas när saker och ting skedde. Allt gick liksom i ett och jag levde mitt uppe i det. När det gällde uppteckningarna hade jag i de flesta fall antecknat när jag

besökte personerna ifråga. men det som hände i det vanliga livet har jag ingen riktigt klar bild över. Men vissa årtal minns jag. 1962 träffade jag Jan Ling på Musikmuseet. Jag hade sökt mig till det för att om möjligt få tillgång till Tobias Norlinds överlämnade material.

Jan Lind blev intresserad av det jag höll på med och tyckte att jag skulle jobba mera intensivt med det och föreslog att jag skulle använda så mycket tid som möjligt. Jag samlade omkring mig en grupp vänner som var intresserade av detta med den svenska folkliga dansens bakgrund. Det var Bengt Andersson med sin sambo Elsie Lindqvist, Lars Berggren, Rolf Heinemann och Britta Eriksson. Så småningom tillkom Per Gunwall och ibland kom Bror Hellström till oss. Det här var en stimulerande tid. Vi grävde i museets samlingar och fann en hel del material. En kväll beslöt vi oss för att vi skulle ha ett namn och vi döpte oss till Arkivet för Folklig Dans. Dopet förrättades med kaffe och semla.

Samarbetet med Jan Ling gav dessutom andra vinklingar. Vid några tillfällen slog jag följe med Jan vid hans letande efter nyckelharpospelare i norra Uppland. Jag hade genom min hustru Iréne redan kontakter i Ullfors och genom det här arbetet fick jag möjlighet att även dokumentera en del uppländska danser.

Vi beslöt oss för att ge ut en del av våra rön. Vi skapade "Meddelanden från Arkivet för Folklig Dans" som tyvärr endast kom ut med två nummer. Den första handlade om Treparsdansen och det andra (som författades av Håkan Andersson) om balladdansen.

Någon gång 1965 eller kanske 1966 blev vi kallade till ett möte på folkbildningsförbundet. Det var Ralph Uddman som kallade oss. Han hade blivit utsedd till enmansutredare med uppgift att studera om man kunde ha dans som studiecirkelämne. Med på mötet från vår grupp var Rolf Heinemann och jag. Det visade sig att man från Ungdomsringens sida hade skapat ett studiecirkelmaterial som inte blivit godkänt i granskningsnämnden. Frågan gick till oss om vi kunde skapa ett material som skulle kunna godkännas. Vi åtog oss uppdraget och ämnet dans blev godkänt och de första kurserna för blivande studiecirkelledare startade. Vad som sedan skedde under alla åren fram till att dansen blev svartlistad av skolöverstyrelsen är en annan historia och har mycket lite med uppteckningsarbete och dokumentation att göra.

Tyvärr löstes museigruppen upp av olika anledningar. Lars Berggren och Rolf Heinemann flyttade från Stockholm, Britta Eriksson avled i cancer. Det sista uppdraget från vår sida var att vi dansade folkliga danser på Jan Lings doktorsmiddag.

Dokumentationsarbetet fortsatte trots allt, inte i samma intensiva grad som under 1950-talet och början av 1960-talet. Detta beroende på att jag fått så mycket annat att göra.

1969 började jag undervisa på Statens Dansskola som det hette på den tiden. Samtidigt ägnade jag mer och mer tid åt mitt andra huvudintresse nämligen undervisning. Jag blev upptagen de flesta helger under året med kurser runt om i Sverige och det medförde att min tid inte riktigt räckte till.

1976 fick jag tjänst på Dansmuseet och blev mer och mer administratör. Men här fick jag resurser att dokumentera på ett bättre sätt. Jag fick tillgång till filmkamera och eftersom jag hade min försörjning tryggad kunde jag ägna all min tid åt mina båda huvudintressen.

När jag ser tillbaka på de 40 år som gått ser jag ett helt förändrat folkdanssverige. De flesta har blivit mer och mer medvetna om vad man dansar och fler och fler grupper försöker presentera sina danser på ett annorlunda sätt.

Men allt beror på det som hände den där första gången när jag fick se en dans som jag egentligen inte trodde på men ändå blev fascinerad av. Hade detta inte inträffat så tror jag att mitt liv blivit helt annorlunda.

Foto Styrbjörn Bergelt

(bilder ur spelmansförbundets arkiv)

Låtlägret 2005

Årets Låtläger var det åttonde i ordningen sen starten 1998. Arrangörer var, som tidigare år, Sörmlands Musik & Teater i samarbete med Södermanlands Spelmansförbund. Trycket var, som vanligt, stort från Sörmlands låtspelande ungdomar, men konkurrensen kom nu även från angränsande landskap. Flera av årets deltagare kom från bl.a. Stockholmstrakten, Västmanland och Närke. Många gamla bekanta återvändare (några för sjunde året i rad... Fantastiskt!) ☺, men även flera nya bekantskaper ☺. Lärarlaget var delvis förändrat. Leif Johansson, Robert Persson och IngMarie Sundin höll, som tidigare år, i själva låtspelet, medan Åsa Englund Jacobsson blev vår nya dansfröken och såg till att alla fick röra på sig ordentligt och Frida Bengtsson vår nya lägermamma, som servade med plåster på trasiga barn och kaffe till trötta lärare och höll i den ambulerande Godiskiosken! (=Jätte viktigt!) Anita Hedlund – initiativtagare och eldsjäl – höll som vanligt i trådarna uppifrån. På Låtlägrats turné runt till sörmländska kursgårdar hade turen i år kommit till Fiskeboda kursgård, vackert belägen vid Hjälmarens strand utanför Julita. Borta var förra årets eminenta husmor och deliciösa, hemlagade mat – saknades av många. I år var det mat i kantiner med potatis, potatis, potatis, potatis, ris, potatis, potatis och potatis.

Låttörsten släcktes med en fin mix av låtar från bl.a. Sörmland, Östergötland, Småland och några andra länder. Dansade gjorde man bl.a. engelska och slängpolska.

Ett mer och mer populärt inslag på Låtlägret är den s.k. Kvällsmusiken. Vi samlas och musicerar och/eller uppträder för varandra. Ett väldigt bra tillfälle att träna sig på att uppträda inför kamraterna. Många av deltagarna kommer ordentligt förberedda till dessa konserter och fantasin vad gäller att hitta på nya, roliga lekar vet inga gränser, men även gamla favoriter från tidigare år kom till heders.

Ett annat ständigt återkommande inslag på våra Låtläger är LFF (=Leffes Fåniga Frågesporter), som i år gick in i ett nytt skede i och med att ungdomarna numera söker svaren på Internet via sina mobiltelefoner. (Bäva månde alla frågesportkonstruktörer.) I år kunde man bravera med filmkunskaper, kännedom om mer eller mindre kända personer, geografiska kunskaper men även i konsten att av namn som Frank Mattias Easteröre, Jane Violet Skock och Nils E Hettenic* få fram namnen på olika länder genom att kasta om bokstäverna. Den tävling, som gick ut på att ur en taxfreakatalog leta reda på ett antal fakta, troddes vara internetsäker – men icke! En glädjestrålande gosse, berättade att han hade hittat en hemsida, där alla svaren fanns! Ja, ja!

Den traditionella utflykten till Malmköping byttes i år ut mot ett besök av en "hemlig gäst". Bra, tyckte flera, som sett insidan av Gustaf Wetter-stugan ett antal gånger. Den hemliga gästen visade sig vara Marie Selander – legendarisk folksångerska, numera bosatt i trakten. Hon lärde oss alla att kula. Jätteskojigt tyckte många medan några (=Lefte) inte riktigt vågade prova.

Slutkonserten gavs i ett stort tält medan de blåsvarta åskmolnen hotfullt tornade upp sig på himlen utanför. Som vanligt blev årets konsert den bästa någonsin. Fiolernas skönsång blandades med tvär- och blockflöjters och i botten mullrade såväl celli som kontrabas och finns det något vackrare än den spröda klangen i en tonårskör? Konsertens dansdel engagerade i år 100 % av ungdomarna i en engelska från Fiskeboda och som ett kul extrainslag fick vi höra Linnea och Lovisa kula "Limu, limu lima". Konsertens extranummer var en hjärtnipande version av Nanne Grönvalls "Håll om mig" Tack alla härliga ungdomar för en ny, fantastisk Låtlägervecka. Jag hoppas vi ses igen nästa år på Låtlägret 2006 – var det nu blir. I alla fall inte på Fiskeboda – därom var vi alla överens. Till dess får ni spela ur Låthäftet 2005 med årets kurslåtar, som Robban och hans duktiga dator sammanställt.

Leif Johansson, fiol.mag.

Faktaruta: Låtlägret arrangerades för åttonde året i rad. Arrangörer var Sörmlands Musik & Teater i samarbete med Södermanlands Spelmansförbund. Årets läger hölls i år på Fiskeboda kursgård utanför Julita. Årets lägertröja var brandgul (=orange). Årets rumskamp vanns av Linnea, Frida och Adela. Årets lägervrål uppmättes till 112 dB. Årets väder var inget vidare. Årets lägertröja var vidare. Årets buskamp vanns klart av lärarna! Årets mat var potatis.

* Rätt svar är Amerikas Förenta Stater, Tjeckoslovakien och Liechtenstein.

Spel-Arvid Karlsson dokumenterad

Arvid – Spel-Arvid -Karlsson (1908-1991) är ett känt namn här i Sörmland bland spelmän. Han var mycket aktiv under lång tid och ansågs av många vara en av landets främsta stämspelare. Besökte många av landets spelmanstämmor och spelade med alla namnkunniga spelmän.

Lars Eriksson, Trosa, som själv träffade Arvid i många år, har förtjänstfullt dokumenterat riksspelmannen Arvid Karlsson och spelmansförbundet har generöst fått det gedigna materialet till vårt arkiv.

Vi återger en del av författarens prolog här nedan:

Tanken på att göra en sammanhängande bild av vad som skrivits och berättats om riksspelmannen Arvid Karlsson - Spel Arvid _fick jag när hans son Gunnar en dag i maj 2001 frågade mej om jag ville ta hand om ett stort material bestående av noter, böcker och skrifter efter hans far. En del omfattande Arvids egna kompositioner och arrangemang.

Efter genomgång och katalogisering av notmaterialet, intervjuer med samtida spelmän och efterforskningar i annat källmaterial anser jag mig färdig med en berättelse om Spel Arvid. Det finns säkerligen mer att skriva om hans 70-åriga liv som kompositör, arrangör och spelman. Jag är glad och tacksam över att jag fick möjligheten att göra den.

Själv fick jag förmånen att umgås med Arvid under en 10-årsperiod 1974-83 när han bodde i Trosa och vi flitigt träffades i samband med Trosa Folkdansgilles danslag – främst då barnlag – under övningskvällar, samkväm och dansuppvisningar. Mot slutet av Trosaepoken även som spelman tillsammans med honom.

Jag vill i detta sammanhang rikta ett tack till Gunnar Karlsson på Öland, Claes Hagström i Trosa, Sören Rolandsson och Evert Lindberg i Nyköping för den hjälp jag haft i mina efterforskningar.

Dokumentationen innehåller en förteckning över de källor som jag hämtat materialet ur.

Min förhoppning är att berättelsen skall visa något av Arvids rika spelmansliv, att hans låtar och minnet av en stor spelmansprofil skall leva vidare här i Sörmland och i Spelmanssverige.

Karl Arvid "Spel Arvid" Karlsson föddes 21 december på Svärta Gård i Södermanland. Familjen flyttade tidigt till Oxelösund och efter en tid till Tystberga där han upplevde sin skoltid och uppväxt. I skolan brukade han spela munspel, berättas det. Hans önskan var att spela dragspel med fadern gav honom en fiol och därmed fick det bli.

Inom släkten fanns två morbröder, Halvar och Algot Sundin, som spelade dragspel (enligt OA) och när Arvid var i 15-årsåldern började han spela med dem till dans. Närna fanns också två storspelmän – Anders Andersson, Lästringe och Axel Fredrik Bergström, Tystberga.

Sin militärtjänst gjorde Arvid i Rosersberg 1928 och då spelade han ofta hemma hos August och Ragnar Karlsson som bodde där.

Under 20- och 30-talet hade han egna dansband bl.a. det då populära "Swings kapell". Intresset för folkmusik ökade sedan under 30-talet och en bidragande orsak var mötet med den välkände riksspelmanen Jon Erik Öst som var på turné i Sörmland med hustrun Ester. Vem som helst fick inte spela med detta berömda par, men Arvid fick den äran. Umgänget med Jon Erik Öst försatte även senare i livet.

Vid Zornmärkesuppspelningarna i Stöde 1950 erövrade han silvermärket och blev riksspelman. Tillsammans med Elna och Axel Andersson som han "kände sedan barnsben" spelade han och gruppen kallades sig "Källstugans spelmanslag". Tillsammans erövrade dom samspelsmärket i guld i Stöde 1973 "för mycket bra samspel".

Vid en olycka i arbetet i mitten på 60-talet förlorade Arvid en del av vänsterhandens långfinger vilket ledde till att han köpte en nyckelharpa av Sjösa-Kalle i Södertälje. Trots nyvunna färdigheter på harpan så var kärleken till fiolen större och han återgick till fiolspelet trots handikappet. Han övergick mer och mer till att spela stämmor, något som han kom att bemästra med stor virtuositet. Många är också de storspelmän som han lärde känna och spelade med. Själv har han nämnt Hjort Anders, Johan Olsson, Viksta Lasse, Eric Sahlström, Ester och Jon Erik Öst, bröderna Wernberg från Sundsvall, Sven Härdelin m.fl

Som kompositör och arrangör av låtar är Spel Arvid välkänd. Över 200 låtar har han komponerat och mer än 500 har han försett med andrastämmor. Förteckningen över kompositioner innehåller: gånglåtar 33, hambo 37, mazurkor 23, polkor 12, polskor 29, schottisar 18, snoa 18, valser 34, brudmarscher 3, tango 2, övriga 17. Nästan alla melodierna är namngivna och finns redovisade i dokumentationen.

Den kompletta dokumentationen finns nu i spelmansförbundets arkiv - tillgängligt för intresserade.

Spelmansförbundet framför sitt varma tack till Lars Eriksson för det omfattande materialet som nu är bevarat för framtiden i arkivet.

Zornmärket och syndaskrynklet

Hur det gick till när Vappersta-Lasse inte blev riksspelman

Trädgårdsmästaren Gustaf Larsson (1894-1976) var en skicklig durspelare som medverkade vid många sörmländska spelmansstämmor under 60- och 70-talen. Han var född i Nyköping och arbetade som trädgårdsmästare på flera ställen – bland annat på Haga och Drottningholms slott, sedan 1950-talet arrenderade han Vappersta handelsträdgård utanför Vagnhärad och han blev känd som Vappersta-Lasse.

Riksspelmansstämman 1973 hölls i Södertälje, ett veckolångt arrangemang under namnet Kringellek, och som ordförande i spelmansförbundet var jag djupt engagerad.

–Du ska anmäla dig till uppspelningarna, sa jag till Lasse.

–Inte tok, jag är ju dragspelare. Dom får väl inte spela opp?

–Visst ska du anmäla dig, du borde få märke!

Efter lång tvekan gick Vappersta-Lasse med på att spela upp och juryn fick problem...

Han var ju en skicklig spelman med egen tradition och han spelade på gamla spel. Men dragspel...

Dilemmat löstes genom att Vappersta-Lasse vid riksspelmansstämman fick Zorns hedersplakett i guld i stället för märke.

Gnesta-Kalle uppmärksammade dragspelsdebuten i zornsammanhanget och Lasse fick berätta i radio om sitt äventyr. Han svarade svävande när Gnesta-Kalle frågade om han var riksspelman – kanske visste han inte riktigt – och det föranledde ungdomsrings ordförande att i brev skarpt tillrättavisa Vappersta-Lasse – han var visst ingen riksspelman!

För att avvärja liknande incidenter i framtiden tillsatte zornnämnden en stadgerevisionskommitte och jag inkallades vid ett sammanträde till 'förhör'. Kanske var man ute efter att fastställa tillåtna instrument, men slutresultatet blev att uppspelningarna skulle genomföras i 'Anders Zorns anda'.

Så småningom blev ju både durspelare och munspelare accepterade. Den första riksspelmannen på dragspel blev Mats Edén 1979 och Edvard Larsson – n'Skogsby-Lasse - blev riksspelman på munspel 1982.

Vappersta-Lasse förblev stolt och glad över sin utmärkelse. Etuiet med plaketten hade han ständigt i fickan och visade den gärna för alla intresserade och han gick till fotografen för att porträtteras med ett dragspel i ena handen, plaketten i den andra och Södermanlands Spelmansförbunds märke på kavajslaget.

När Vappersta-Lasse gått bort 1976 fick jag åka till dottern Ulla Andersson för att ta emot hans sista gåva till spelmansförbundet och Torekällbergets museum; några antika dragspel samt plaketten med tillhörande diplom.

Fodralet till plaketten vittnade om det dagliga bruket, det var lappat och lagat och hölls ihop med gummisnoddar.

Jag har mött många spelmän som varit lyckliga efter att ha fått Zorns silvermärke, men ingen har varit så glad och stolt som Vappersta-Lasse, fast han aldrig blev riksspelman.

Folkmusikens gränser debatteras ofta och tydligast blir de vid uppspelningarna. Zornjuryn och Zornnämnden har en kinkig uppgift – de årliga bedömningarna påverkar ju folkmusikens utveckling. Självklart måste man ha normer och gränser för sitt arbete och mitt försök att pröva gränsen påverkade kanske utvecklingen, man var inte mogen för dragspel 1973, men accepterade det efter några år.

Vappersta-Lasse finns med på skivan Munspel & Handklaver (Caprice Record 21482) med åtta melodier ur Visarkivets intervju, bland annat spelar han på sitt dragspel med ringklockor på basarna (nu i spelmansförbundets ägo) och på ett unikt Gessnerspel med darnton (som jag förmedlade till Torekällbergets museum).

Handklaverslåt från Vikbolandet och Sägbocken finns i en inspelning från 1968 på en EP (Toni TS 306) och i spelmansförbundets arkiv finns en intervju från 1969 med flera låtar på olika spel.

Henry Sjöbergs bok

Dans i lustgården

släpps den 29 oktober klockan 17.00

Dansmuseet
(vid Gustaf Adolfs torg, Stockholm)

Välkomna!

**YNGVE ANDERSSONS
SPEL- OCH DANSTRÄFF**

Lördag 15 oktober 2005
Cederströmsgatan 7
(SIF-huset), Södertälje

Servering

Kaffe,
smörgåsar,
bröd och
dricka

Dans till goda spelmän

Kl 19-24

Brodéns Kapell

Lästringe Låtar

Spellista för hugade spelmän och grupper

Upplysningar och anmälan till kurser och spel till dans
Ulf, 08-550 86464 eller Kerstin, 08-532 53328
Arrangör: Folkmusikföreningen Lästringe Låtar

Låtstuga

Låtar efter
Yngve Andersson

Visstuga

för nybörjare

Kl 16-18,
kursavg 100 kr
OBS! Anmälan

B Föreningsbrev

**Södermanlands
Spelmansförbund**
Johansvägen 16
151 39 SÖDERTÄLJE

Svenska låtar, Södermanland
Faksimil av originalutgåvan från 1935
Pris 50:-

A G Rosenberg
420 Svenska Danspolkor
från Södermanland och andra landskap
Pris 70:-

Sörmländska visor del I, II, III
Visor för praktiskt bruk från den
sörmländska traditionen. 30-tal visor/del
Pris 20:-/st

A P Andersson
75 låtar och visor från Södermanland och
Närke uppt. 1880 av skolläraren i V:a
Vingåker, August Petter Andersson
Pris 60:-

August Karlssons låtar
49 låtar från södra Uppland och norra
Sörmland som August Karlsson spelade
dem.
Pris 50:-

Erikssons notbok
Låtar från norra Sörmland
Faksimilutgåva 2005
Pris 75:-

50 Sörmlandslåtar för två fioler
Utgiven till minne av Olof Andersson
Arrangerade av O A
Pris 50:-

Odén Lena och Christer
Täppstigen 3
645 91 Strängnäs

Sörmländska Brudmarscher
I arrangemang för orgel
Pris 40:-

Folkmusik från norra Södermanland
K P Leffler 1899-1900 Faksimilutgåva
Pris 75:-

C A Lindblom
97 låtar hämtade ur två spelmansböcker
från 1853 och 1856 med historik om
spelmännen
Pris 50:-

Sörmländska allspelslåtar I & II
Pris 20:-/st

I den sköna Vingåkersbygden
Folkmusik från Vingåker med Simmings,
Anita Hedlund och Christina Frohm
Pris 30:- kassett

Välkommen till världen
Visor för små och stora barn från den
sörmländska traditionen.
Pris 30:- kassett

Mina 80 år som spelman 1916-1996
Axel Andersson, minnesbok
Pris 160:-

**Ring din beställning till Torsten Gau, tel 016-42 00 70 eller skriv till honom på adress
Mestavägen 1 A 632 36 ESKILSTUNA, så får du ett paket med faktura.
Porto/fraktkostnad tillkommer på angivna priser.**